

Якименко С. И., Заворотченко Л. А. Анализ результатов эффективности формирования социальной зрелости старшеклассников во внеклассной деятельности

В статье проанализировано опытно-экспериментальную работу по внедрению организационно-педагогических условий формирования социальной зрелости старшеклассников во внеклассной деятельности. Раскрыта специфика этапов диагностического исследования с целью сравнения данных констатирующего и формирующего этапов эксперимента, которые являются доказательством эффективности средств по выявлению и созданию оптимальных организационно-педагогических условий формирования социальной зрелости старшеклассников. Прослежена динамика уровней сформированности социальной зрелости учащихся экспериментальной и контрольной группы и исследованы компоненты социальной зрелости, а именно: гражданская, личностная, коммуникативная, трудовая и этическая зрелость. Представлены результаты исследования сформированности социальной зрелости старшеклассников на завершающем этапе эксперимента. Результативность экспериментальной работы оценивалась на основе количественных и качественных изменений уровней социальной зрелости старшеклассников во внеклассной деятельности.

Ключевые слова: эксперимент, этапы эксперимента, уровни сформированности социальной зрелости, компоненты социальной зрелости.

Yakymenko S. I., Zavorotchenko L. A. Analysis of the results of the effectiveness of the forming of the social maturity of the high school students with their extracurricular activities

The article analyzes experimental and experimental work on the implementation of organizational and pedagogical conditions regarding the formation of social maturity of senior pupils in extracurricular activities. The peculiarities of the stages of the diagnostic study are revealed in order to compare the data of the recording and forming stages of the experiment, which prove the effectiveness of the means for identifying and creating the proper optimal organizational and pedagogical conditions for the formation of social maturity of senior pupils. The dynamics of the levels of social maturity of experimental and control group students was traced and the components of social maturity, namely, civic maturity, personal maturity, communicative maturity, labor maturity and ethical maturity were studied. The results of the study of the formation of social maturity of senior pupils at the final stage of the experiment are presented. The effectiveness of experimental work was evaluated on the basis of quantitative and qualitative changes in the levels of social maturity of senior pupils in extracurricular activities.

Key words: experiment, stages of the experiment, levels of social maturity, components of social maturity.

УДК 378.148: 811.111

Яковенко Н. В.

**СУЧАСНІ ФОРМИ РОБОТИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
У ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті йдеться про особливості вивчення іноземної мови курсантами військових закладів вищої освіти, що полягають у спеціальному відборі дидактичного матеріалу та застосуванні сучасних форм роботи: тренінгів, кейсів, реферування, конференцій. З'ясовано, що активні форми роботи з вивчення іноземної мови сприяють більш глибокому її засвоєнню та спонукають до самоосвіти. Доведено, що цільові, змістові та процесуальні особливості інноваційної освітньої системи моделюються на основі гуманістично зорієнтованих педагогічних ідей і технологій, спрямовані на актуалізацію освітніх потреб особистості, яка росте й розвивається. Зазначено, що позитивно зарекомендували себе на заняттях з іноземної мови: творче реферування, технології групової співпраці, тренінги, які передбачають відпрацювання конкретних умінь і навичок, студентські конференції, на яких є змога засвідчити результати особистісного зростання.

Ключові слова: іноземна мова, курсант, фахівець, форма, інновація, тренінг, кейс-метод, конференція, технологія, гуманізація.

Сьогодні вкрай важливо усвідомити необхідність реформування освітньої галузі України на всіх її рівнях. Особливої уваги потребує підготовка військових фахівців, перед якими поставлено низку нових завдань: від докорінних змін у військовій доктрині, повного оновлення технічного оснащення до переформатування умов підготовки військових кадрів з урахуванням передового світового досвіду. За таких умов посилилися вимоги й до вивчення іноземної мови, що дає змогу майбутнім офіцерам більш ефективно виконувати професійні обов'язки, бути в контексті сучасних вимог до озброєння, розв'язання воєнних конфліктів, планування стратегій співпраці з іншими військовими підрозділами. Процес навчання іноземної мови у військових закладах вищої освіти (далі – ЗВО) набуває ознак інноваційності, адже потребує використання сучасних форм роботи, які дають курсанту можливість професійно й особистісно розвиватися. З огляду на зазначене вище актуальність теми статті не викликає сумнівів.

Інноватика в процесі підготовки сучасного фахівця широко досліджується в Україні, про це свідчать фундаментальні дослідження (О. Бартків, К. Бондарева, І. Дичківська, О. Козлова, О. Пехота, І. Підласий, О. Попова та ін.). Економічні науки використовують поняття “інноваційна діяльність” як варіант креативної виробничої діяльності й ефективної економіки (М. Кларин, С. Кретов, І. Прокопенко, О. Солодухіна,

В. Яценко). У парадигмі державотворчих процесів інновації досліджували О. Амосов, Л. Белова, К. Козлов, В. Сивокінь. Інноваційні підходи до підготовки військових фахівців проаналізовано в дослідженнях М. Горліченко, Т. Ісаєнко, А. Комишан, М. Нещадима, П. Стефаненка, П. Ягупова. Отже, у сучасній науці поняття “інноваційна діяльність” має широкий смисловий діапазон. Використання у процесі іншомовної підготовки інноваційних форм роботи на сучасному етапі потребує узагальнення та переосмислення.

Мета статті – схарактеризувати сучасні форми роботи на заняттях з іноземної мови у військових ЗВО.

На підставі аналізу науково-педагогічної літератури з’ясовано, що сучасні інноваційні технології в освіті – це використання інформаційних і комунікаційних технологій у навчанні, проектна робота в навчанні, робота з навчальними комп’ютерними й мультимедійними програмами, дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій у програмному середовищі Microsoft PowerPoint, використання ресурсів всесвітньої мережі Інтернет [4, с. 3].

Дослідниця В. М. Лященко зазначає, що “інноваційна діяльність, будучи складним і багатоплановим феноменом, своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток, перетворення об’єкта, на переведення його в якісно новий стан; системну діяльність щодо створення, освоєння та застосування нових засобів; особливий вид творчої діяльності, що об’єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій, систем” [3, с. 27].

Розвиток інноваційних процесів у освіті на сучасному етапі є об’єктивною закономірністю, що зумовлюється: інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського буття; оновленням змісту філософії сучасної освіти, центром якої став загальнолюдський цілісний аспект; гуманістично зорієнтованим характером взаємодії учасників навчально-виховного процесу; необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності педагога за власну професійну діяльність, спрямовану на формування творчої особистості вихованця, готовності до сприйняття й активної діяльності у нових соціально-економічних умовах. У зв’язку з цим винятково важливого значення набуває інноваційна діяльність педагога.

Інноваційна педагогічна діяльність як особливий вид творчої діяльності спрямована на оновлення системи освіти. Вона є результатом активності людини не стільки у пристосуванні до зовнішнього середовища, скільки у зміні його відповідно до особистих і суспільних потреб та інтересів.

Інноваційна педагогічна діяльність – заснована на осмисленні практичного педагогічного досвіду цілеспрямована педагогічна діяльність, орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, формування якісно іншої педагогічної практики [1, с. 63].

Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються як нові чи вдосконалені. Педагогічна діяльність завжди орієнтується на певний зміст, тобто на знання, які слід здобути у процесі навчання, та на якості особистості, які необхідно виховати. Залежно від того, які цінності домінують, педагогічна діяльність в освітніх перетвореннях може мати формуючий (традиційний) або розвивальний (гуманістичний) характер. Пошук шляхів оновлення педагогічних систем здійснюється на різних рівнях: одні установи починають розробляти концепції оновлення, інші – вже сформувалися як новий тип навчального закладу. Результатами інноваційних пошуків є якісно нові зразки освітніх систем, кожному з яких властиві специфічні структурно-організаційні особливості. Йдеться про нові типи навчальних закладів (адаптивні освітні установи, дитячі садки-школи, школи-лабораторії, гімназії, ліцеї тощо). За всіх відмінностей у стратегії й тактиці виникнення альтернативних навчальних закладів є багато спільного. У будь-якому разі основу цього процесу становить інноваційна педагогічна діяльність, яка має своїм наслідком не лише створення і функціонування закладів нового типу, тобто структурні зміни, а й реформування, обґрунтування, розроблення якісно нових концептуальних засад.

Цільові, змістові та процесуальні особливості інноваційної освітньої системи моделюються передусім на основі гуманістично зорієнтованих педагогічних ідей і технологій, вони спрямовані на актуалізацію освітніх потреб особистості, яка росте й розвивається.

Інноваційна педагогічна діяльність може здійснюватися як у традиційних навчальних закладах, так і в закладах нового типу. У традиційних та інноваційних закладах вона здебільшого здійснюється емпіричним шляхом, тобто шляхом проб і помилок. У закладах нового типу інноваційна діяльність виконує стабілізаційну (закріплення і збереження створеного раніше) і пошукову (спрямовану на зміну стану системи) функції, які відображають різні і взаємопов’язані рівні педагогічної діяльності у процесі її саморозвитку – репродуктивний (відтворюючий) і продуктивний (творчий). Репродуктивна діяльність заснована на відтворенні традиційних схем дій, спрямована на одержання заданого результату відомими засобами. Продуктивна діяльність пов’язана з формулюванням нових цілей і досягненням їх за допомогою нових засобів.

Інноваційна педагогічна діяльність є одним із видів продуктивної діяльності. Серед її обов’язкових компонентів особливу роль відіграє творчість. Надбання світової і вітчизняної педагогіки, сучасні науково-педагогічні дослідження та практичний досвід багатьох поколінь педагогів переконують у необхідності творчого елемента в педагогічній діяльності. Інноваційні процеси, інноваційна педагогічна діяльність без нього просто неможливі. Специфіка педагогічної творчості полягає в тому, що її об’єктом і результатом є творення особистості, а не образу, як у мистецтві, чи механізму, конструкції – як у техніці. Педагогічний процес розглядають як спільну творчість (співтворчість) педагога й вихованця в ситуації педагогічної вза-

сморді, у процесі якої відбувається педагогічне перетворення людини. Провідною формою і важливою складовою частиною інноваційної педагогічної діяльності є експеримент, результати якого збагачують новими знаннями про навчально-виховний процес, дають змогу переконатися на підставі педагогічної практики в ефективності нових ідей і технологій.

Для педагогів, які працюють в інноваційному режимі, важливе значення має вивчення педагогічного досвіду як джерела інноваційної діяльності. Особливий інтерес вони виявляють до таких його різновидів, як передовий і новаторський педагогічний досвід. Передовий педагогічний досвід – навчально-виховна, організаційно-педагогічна діяльність, у процесі якої стабільні позитивні результати у розв'язанні актуальних педагогічних проблем забезпечуються використанням оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових освітніх систем або інтеграції традиційних форм, методів, прийомів і засобів.

Головними критеріями передового педагогічного досвіду є:

– актуальність – відповідність досвіду найважливішим на певному етапі проблемам навчання і виховання;

– новизна – наявність у теорії та практиці раніше не відомих знань, форм і методів діяльності. Вона власне не тільки науковим відкриттям, а й раціоналізації окремих аспектів педагогічної діяльності;

– результативність – підвищення рівня розвитку дітей у процесі застосування конкретного досвіду, оптимальне використання учителем (вихователем) і дітьми сил і часу для досягнення результату;

– стабільність – використання досвіду в діяльності інших педагогів протягом тривалого часу;

– раціональність – досягнення високих результатів за розумної інтенсифікації зусиль, засобів і використання часу;

– перспективність – можливість творчого наслідування досвіду іншими педагогами [3, с. 30].

У військовому ЗВО заняття з іноземної мови потребують постійних інноваційних перетворень. Сьогодні важко уявити, що засвоєння іноземної мови на репродуктивному рівні може задовольнити майбутнього фахівця, а це спонукає до застосування сучасних форм роботи, які дають широкі можливості до засвоєння мовного матеріалу та творчої реалізації курсанта. До таких форм взаємодії учасників навчального процесу ми відносимо: тренінги, технології співпраці, кейси, реферування і конференції. Схарактеризуємо особливості застосування таких форм роботи. По-перше, вони вимагають підготовки спеціальних дидактичних матеріалів, майстерності викладача й готовності курсантів до їх реалізації. По-друге, під час застосування таких форм роботи викладачеві варто чітко визначати мету та результат навчання, оскільки процес перебігу такого заняття обирається курсантами. По-третє, сучасні форми роботи передбачають активну взаємодію суб'єктів навчання.

Розкриємо потенційні можливості використання деяких сучасних форм роботи на заняттях з іноземної мови з курсантами військових ЗВО. Одним із ефективних методів активізації студентів можна вважати метод “кейс-стаді”, або метод навчальних конкретних ситуацій (скорочено – НКС). Насамперед з'ясуємо, в чому полягає сутність поняття “кейс-стаді”. Вперше термін “кейс-стаді” було використано на початку ХХ ст. Як метод case-study було вперше застосовано в навчальному процесі Гарвардської школи бізнесу (Harvard Business School) у 1921 р. Саме в Гарварді було розроблено перші кейсові ситуації для навчання студентів бізнес-дисциплін.

З погляду методики, кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, запозичених із реальної практики. Кейс є єдиним інформаційним комплексом, що дозволяє зрозуміти ситуацію [2].

У перекладі з англійської “кейс” – випадок, “кейс-стаді” – повчальний випадок. Класичним є визначення поняття “кейс-стаді” як опису ситуації, що реально існувала. Кейс-стаді – це сукупність умов та обов'язків, що описують конкретні, реальні обставини. Кейс – це завжди моделювання життєвої ситуації. Як інтерактивний метод, “кейс-стаді” може застосовуватися для: закріплення знань і вмінь, що були отримані на попередніх заняттях; розвитку навичок аналізу та критичного мислення; зв'язку теорії та практики [1].

Використання кейс-методу в навчальному процесі дозволяє розвивати у курсантів аналітичні, дослідницькі, комунікативні навички. Аналітичні навички передбачають вміння класифікувати, виокремлювати корисну та несуттєву інформацію, аналізувати її. Практичні навички дозволяють використовувати отримані знання на практиці. Творчі навички дають можливість прийняття альтернативних, креативних і нестандартних рішень. Комунікативні навички забезпечують вміння вести дискусію, використовувати наочний матеріал, мультимедіа засоби, відстоювати власну думку. Соціальні навички дають змогу оцінювати поведінку людини, слухати співрозмовника, підтримувати дискусію, аргументувати свою думку. Навички самоаналізу передбачають аналіз моральних та етичних проблем спілкування.

На заняттях з іноземної мови можна активно впроваджувати інформаційно-комунікаційні технології, створювати позитивну емоційну атмосферу духовного взаємозбагачення, даючи можливість кожному випробувати себе в різних видах творчості. Саме цьому сприяють, поряд із активними формами роботи, технології інтерактивного навчання, суть яких полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Сучасні заняття з іноземної мови проходять із застосуванням проектно-методики, інформаційних і телекомунікаційних технологій, навчальних комп'ютерних програм (система мультимедіа), зі створенням презентацій у програмі PowerPoint, телекомунікаційних і мультимедійних

проектів, використанню інтернет-ресурсів, навчанням мови в комп'ютерному середовищі (форуми, блоги, електронна пошта). Такі заняття дають змогу кожному курсантові відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність, навчитися бути демократичним, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити.

Позитивно зарекомендували себе на заняттях з іноземної мови: творче реферування, технології групової співпраці, тренінги, які передбачають відпрацювання конкретних умінь і навичок, студентські конференції, де є змога засвідчити результати особистісного зростання.

Висновки. Отже, сучасні методики навчання іноземної мови значно оновили арсенал методів, підходів і форм роботи, спрямованих на формування іншомовної комунікативної компетентності. У військовому ЗВО такі форми роботи не лише урізноманітнюють процес засвоєння іноземної мови, а й дають змогу максимально зорієнтувати курсанта на засвоєння професійно значущої іншомовної системи.

Використана література:

1. Бобохуджаев Ш. И. Инновационные методы обучения: особенности кейс-стади метода обучения и пути его практического использования / Ш. И. Бобохуджаев, З. Ю. Юлдашев. – Ташкент, 2006. – 88 с.
2. Гладких И. В. Методические рекомендации по разработке учебных кейсов / И. В. Гладких. – Санкт-Петербург, 2004. – 75 с.
3. Лященко В. М. Інноваційна діяльність як предмет наукових досліджень / В. М. Лященко // Педагогіка та психологія : збірник наукових праць. – Харків, 2018. – Вип. 59. – С. 24–31.
4. Якименко С. С. Інноваційні освітні технології у вивченні англійської мови / С. С. Якименко // Англійська мова та література. – 2015. – № 25–26 (467–468). – С. 2–4.

References:

1. Bobokhudzhaev SH. Y., Yuldashev Z. YU. (2006) Innovatsyonnye metody obucheniya: osobennosti keys-stady metoda obucheniya u puty eho prakticheskogo ispol'zovaniya [Innovative methods of teaching: features of the case-study method and ways of its practical use]. – Tashkent, 2006. – 88 s.
2. Hladkykh Y. V. (2004) Metodicheskiye rekomendatsyy po razrabotke uchebnykh keysov [Methodical recommendations for the development of training cases]. – SPb, 2004. – 75 s.
3. Lyashchenko V. M. (2018) Innovatsiyuna diyal'nist' yak predmet naukovykh doslidzhen' [Innovative activity as a subject of scientific research]. // Pedagogika ta psykholohiya: zbirnyk naukovykh prats'. – Kharkiv, 2018. – Vyp. 59. – S. 24–31.
4. Yakymenko S. S. (2015) Innovatsiyini osvichni tekhnolohiyi u vuvchenni anhliys'koyi movy [Innovative educational technologies in the study of English]. // Anhliys'ka mova ta literatura. – 2015. – № 25–26 (467–468). – S. 2–4.

Яковенко Н. В. Современные формы работы на занятиях по английскому языку в военных заведениях высшего образования

В статье идет речь об особенностях изучения иностранного языка курсантами военных высших учебных заведений, которые заключаются в специальном отборе дидактического материала и применении современных форм работы: тренингов, кейсов, реферирования, конференций. Установлено, что активные формы работы по изучению иностранного языка способствуют более глубокому ее усвоению и побуждают к самообразованию. Доказано, что целевые, содержательные и процессуальные особенности инновационной образовательной системы моделируются на основе гуманистически ориентированных педагогических идей и технологий, направлены на актуализацию образовательных потребностей личности, которая растет и развивается. Отмечено, что положительно зарекомендовали себя на занятиях по иностранному языку: творческое реферирование, технологии группового сотрудничества, тренинги, которые предусматривают отработку конкретных умений и навыков, студенческие конференции, на которых есть возможность засвидетельствовать результаты личностного роста.

Ключевые слова: иностранный язык, курсант, специалист, форма, инновация, тренинг, кейс-метод, конференция, технология, гуманизация.

Yakovenko N. V. Modern forms of teaching foreign language in higher education military establishments

The article deals with the peculiarities of studying a foreign language by cadets of military higher education institutions, consisting of a special selection of didactic material and the application of modern forms of teaching: trainings, case studies, referencing, conferences. It has been discovered that active forms of studying a foreign language promote its deepening and encourage self-education. It is proved that the targeted, substantive and procedural features of the innovative educational system are modeled primarily on the basis of humanistically oriented pedagogical ideas and technologies, they are aimed at actualizing the educational needs of the individual that is growing and developing. It is noted that they have positively proved themselves in the lessons on a foreign language: creative abstracting, technology of group collaboration, trainings that provide for the development of specific skills and student conferences, where it is possible to witness the results of personal growth.

Key words: foreign language, cadet, specialist, form, innovation, training, case study, conference, technology, humanization.